

Pelaksanaan Kurikulum Pendidikan Islam Sekolah Menengah bagi Menghadapi Cabaran Pendidikan Abad Ke-21 dari Perspektif Guru (Implementation of the Secondary School Islamic Education Curriculum in Facing the 21st Century Education Challenges from Teachers' Perspective)

ROSNANI HASHIM*, MUHAMMAD ZAHIRI AWANG MAT, ADNAN ABD RASHID, AINOL MADZIAH ZUBAIRI, & MOHD FARID MOHD SHAHRAN

ABSTRAK

Pendidikan abad ke-21 (PAK-21) yang dipacu oleh teknologi maklumat khususnya internet, amat berbeza berbanding dengan pendidikan sebelumnya. Kajian ini meninjau perspektif 370 guru Pendidikan Islam (PI) sekolah menengah terhadap pelaksanaan dan perubahan kurikulum PI dan kesediaannya menghadapi PAK-21 dalam aspek bahan sumber pembelajaran, kaedah pengajaran dan pembelajaran, pentaksiran, sukatan pelajaran, dan masalah dan cabaran. Kajian ini menggunakan reka bentuk penyelidikan bercampur dan menggunakan soal selidik dan perbincangan kumpulan fokus sebagai kaedah kutipan data. Data telah dianalisis secara deskriptif, dan data daripada PKF telah ditriangulasi untuk mengukuhkan data kuantitatif. Kajian ini mendapati bahawa secara keseluruhannya, guru-guru PI masih berada dalam paradigma lama dalam semua komponen, khususnya kebergantungan kepada bahan tradisional seperti buku teks dan papan tulis, mengamalkan kaedah berpusatkan guru, kurang kompeten dalam pembinaan soalan Kemahiran Berfikir Aras Tinggi (KBAT) dan pelaksanaan Pentaksiran Berasaskan Sekolah (PBS), sukatan pelajaran yang membebankan kerana terlalu banyak topik, serta perubahan kerap dasar pendidikan yang menyebabkan masalah penguasaan murid. Kajian ini membawa implikasi bahawa masalah-masalah dalam subjek PI ini perlu diteliti dengan lebih serius dan perlunya penambahbaikan asas kurikulum dan pedagogi supaya ianya lebih sesuai dengan PAK-21.

Kata kunci: Pendidikan Islam, kurikulum, kaedah pengajaran, pentaksiran, sukatan pelajaran

ABSTRACT

21st century education (PAK-21) driven by information technology, especially the internet, is very different from previous education. This study examines the perspectives of 370 Islamic Education (PI) secondary school teachers on the implementation and changes of PI curriculum and its readiness to face PAK-21 in terms of learning materials, teaching and learning methods, assessment, syllabus, and problems and challenges. This study used a mixed method research design and questionnaires and focus group discussions were used as data collection methods. Data were analyzed descriptively, and data from PKF were triangulated to strengthen the quantitative data. The study found that overall, PI teachers were still in the old paradigm in all components, particularly reliance on traditional materials such as textbooks and blackboards, adopting teacher-centered methods, less competent in constructing Higher Order Thinking Skills (HOTS) questions and implementation of School-Based Assessment (SBA), a burdensome syllabus due to too many topics, as well as frequent changes in educational policy that cause student mastery problems. This study implies that the problems in the subject of PI need to be examined more seriously and there is a need for fundamental changes in the curriculum and pedagogy so that it is more in line with PAK-21.

Keywords: Islamic Education, curriculum, teaching methods, assessment, syllabus

PENDAHULUAN

Pengajaran Pendidikan Islam (PI) di peringkat sekolah rendah telah melalui beberapa perubahan bagi penambahbaikan penguasaan kemahiran fardhu 'ain dan membaca al-Quran sejak kemerdekaan. Sebelum Merdeka pada tahun 1957, pelajaran pengetahuan

Islam hanya diberi di sekolah Melayu Vernakular pada sebelah petang dan itu pun dengan perbelanjaan yang ditanggung oleh ibu bapa sendiri. Mewujudkan pelajaran Pengetahuan Islam di sekolah adalah usaha pihak penjajah Inggeris sejak tahun 1930an bagi menarik minat ibu bapa menghantar anak mereka ke sekolah. Ini telah dilaksanakan selepas kegagalan

undang-undang yang mewajibkan ibu bapa menghantar anak mereka ke sekolah dan mendenda mereka yang gagal. Akhirnya dalam Laporan Barnes, Jawatankuasa ini mengesyorkan supaya Pengetahuan Agama Islam diajar di waktu persekolahan sebelah pagi kerana mereka bersimpati terhadap murid-murid yang ke sekolah al-Quran pada waktu petang yang panas terik. Kita dapati juga pada ketika itu sudah wujud usaha mengeneppikan tulisan Jawi sebagai pengantar tulisan Bahasa Melayu kerana pihak Inggeris ingin menggunakan tulisan Rumi yang boleh dipelajari dengan mudah oleh kaum lain di negara ini yang mengenalinya dengan lebih baik sejak tertubuhnya sekolah Inggeris di Tanah Melayu. Semenjak itulah Jawi dinobatkan ke dalam pengajaran Pengetahuan Agama Islam dan berakhir sebagai *lingua franca* di Nusantara. Perkara ini juga berlaku di Indonesia atas usaha penjajah Belanda sehingga Bapak Hamka pernah menasihati warga Malaya supaya jangan menjadi seperti Indonesia dalam konteks ini (Rosnani 2021).

Menjelang kemerdekaan, Penyata Razak 1956 merumuskan supaya di semua sekolah yang mempunyai sekurang-kurangnya 15 orang murid Islam, pelajaran Pengetahuan Agama Islam wajib diajar dan biayanya dipertanggungjawabkan kepada kerajaan Persekutuan. Namun ini tidak terlaksana sehinggalah Penyata Rahman Talib dan Akta Pendidikan 1961 dilaksanakan. Akta merumuskan supaya pembiayaan Pelajaran Agama Islam sekolah rendah dipertanggungjawabkan kepada kerajaan Persekutuan, sementara di peringkat sekolah menengah kepada kerajaan negeri. Dengan Akta Pendidikan 1961 inilah pelajaran Pengetahuan Agama Islam mula termaktub dalam sistem pendidikan negara (Rosnani 2011).

Penambahbaikan kurikulum terus berlaku bermula dengan 3 waktu seminggu kepada 5 waktu seminggu dengan terlaksananya Kurikulum Baru Sekolah Rendah (KBSR) pada tahun 1982 hasil Laporan Kabinet yang dipengerusikan oleh Tun Dr Mahathir selaku Menteri Pelajaran ketika itu, seiring dengan memperkenalkan Pendidikan Moral. Selepas itu dengan wujudnya KBSM, bilangan waktu pengajaran PI ditambah kepada 7 waktu seminggu dengan 1 waktu diperuntukkan untuk praktikal solat dan dari sinilah bermulanya kesepaduan di sekolah kebangsaan rendah dan menengah apabila terdapatnya musalla atau surau di sekolah (Curriculum Development Centre 1989; Pusat Perkembangan Kurikulum 1991). Ini ditambah pula dengan Reformasi yang terakhir pada tahun 2005 dengan pelaksanaan j-QAF yang memberi penekanan kepada penguasaan Jawi, al-Qur'an, Bahasa Arab, dan Fardhu 'Ain. Perubahan-perubahan ini membawa perubahan kepada kandungan sukatan pelajaran PI yang ditambah dengan lebih masa untuk bacaan al-Quran dengan tajwid, kewajipan khatam al-Quran menjelang Tahun 6, menguasai bacaan dan tulisan Jawi

dan boleh mendirikan sembahyang dengan tetap. Bahasa Arab mula diperkenalkan pada masa yang sama sebagai pilihan Bahasa, dan ini merealisasikan pandangan yang diutarakan oleh ahli akademik yang merasakan Bahasa Arab lebih wajar diajar dan lebih berfaedah daripada Jawi semata-mata (Rosnani 1994). Pelaksanaan Kurikulum Standard Sekolah Rendah (KSSR) diiringi pula dengan pentaksiran berasaskan sekolah (PBS) bermula pada tahun 2010 sebagai satu langkah untuk mengendurkan peperiksaan yang menguji produk dan sebaliknya menekankan proses dan semua kemahirannya supaya pelajar bertambah kreatif dan inovatif dan lebih berkualiti.

Selain itu, Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) ingin membawa perubahan kepada sistem pendidikan dari segi anjakan paradigma daripada metodologi mengajar cara lama yang berpusatkan kepada subjek atau guru kepada berpusatkan kepada pelajar sejajar dengan perubahan era teknologi maklumat dan komunikasi (TMK). Ini adalah untuk meningkatkan kemahiran berfikir dan inovatif dalam kalangan murid dari aras rendah kepada aras tinggi, seperti yang digariskan dalam Taksonomi Kognitif Bloom. Internet memacu era globalisasi bermula pada tahun 1990-an yang kini makin terasa kesannya. Generasi pelajar dan remaja hari ini berbeza daripada generasi sebelumnya. Murid-murid kini membesar dengan dikelilingi oleh media, aplikasi dan gajet digital yang membolehkan capaian sistem multimedia dan rangkaian prasarana dan media sosial bagi komunikasi yang lebih efisien, untuk berkongsi maklumat dan mencari ilmu. Teknologi dianggap sebahagian daripada lanskap semulajadi, tanpanya mereka akan lemas; kuasa internet ini amat besar dan kini sedang mengubah lanskap pendidikan. Globalisasi meninggalkan kesan besar terhadap Pendidikan, antaranya: i) ia menjadikan ilmu pengetahuan satu komoditi yang boleh dipasarkan dan dijualbeli dan kewujudan ekonomi-k; ii) kedominanan Bahasa Inggeris kerana ia Bahasa utama internet, iii) pengantarabangsaan dan kepelbagaian, iv) reformasi kurikulum dan ilmu yang 'bernilai', dan v) ujian dan penilaian di peringkat antarabangsa yang melahirkan sistem penarafan QS, Times, Shanghai Jiao Tung (Carnoy 1999).

Pendidikan abad ke-21 (PAK-21) juga mengalami perubahan. Pendidikan dahulu menekankan ilmu sebagai produk yang perlu dikuasai dan diperiksa, kini pendidikan menekankan proses atau wahana pemerolehan ilmu (Blundell 2021). Hal ini demikian kerana ilmu kini boleh diperoleh daripada internet. Ilmu yang dianggap sebagai satu faedah untuk masyarakat kini telah bertukar kepada ilmu sebagai komoditi yang boleh dijualbeli (Kauppinen 2016; Stehr 2020). Guru pula bukan lagi dianggap bijak pandai di pentas tetapi pembimbing di sisi. Pembelajaran juga berubah daripada penyampaian oleh guru kepada

pembinaan ilmu oleh murid sendiri, iaitu daripada berpusatkan guru kepada berpusatkan murid (Tapscott 1999). Guru dan murid sering bertukar peranan dan bukan sahaja guru tahu semuanya. Kemahiran abad ke-21 meliputi keupayaan mencari dan menyusun maklumat bagi menyelesaikan masalah, merangka dan melaksanakan penyelidikan, menganalisis dan mensintesis data, mengaplikasi pembelajaran dalam situasi baharu, memantau dan memperbaiki pembelajaran dan pencapaian secara sendiri, berkomunikasi dengan baik dalam pelbagai bentuk, bekerja dalam pasukan dan belajar secara mandiri (Darling Hammond & McCloskey 2008).

Sebelum berlakunya pandemik Covid-19 bermula awal tahun 2020, pembelajaran menggunakan kemudahan TMK sering berlaku secara tidak interaktif, sekadar menonton video dan memuat naik tugas menggunakan sistem pengurusan pembelajaran (LMS). Akan tetapi, arahan berkurung (*lockdown*) yang berlaku di seluruh dunia berikutan masalah pandemic Covid-19 telah memaksa perhubungan manusia menggunakan aplikasi perjumpaan atas talian seperti Google Meet dan Zoom, yang membolehkan ruang kelas Pendidikan berpindah ke atas talian atau pembelajaran di rumah. Sifat pembelajaran berubah daripada pembelajaran bersifat bersemuka kepada bersifat maya demi mengelak jangkitan virus. Dengan segala perubahan yang sedang berlaku ini, adalah wajar bagi kita meneliti kurikulum PI dari segi kandungan, kaedah pengajaran, pentaksiran dan kemahiran-kemahiran bagi melihat keupayaannya menghadapi cabaran abad ke-21 ini.

Justeru, kajian ini bertujuan menjawab secara menyeluruh persoalan sejauh manakah Kurikulum Pendidikan Islam bersedia menghadapi cabaran PAK-21 dari perspektif guru selaku pengamal Pendidikan, dari bahan sumber pembelajaran, kaedah pengajaran, pentaksiran, pelaksanaan Pentaksiran Berasaskan Sekolah, sukatan pelajaran, dan masalah dan cabaran yang dihadapi. Hasil kajian ini penting dalam usaha meningkatkan mutu Pendidikan Islam.

TINJAUAN LITERATUR

Banyak kajian telah dibuat melalui penyelidikan di institusi pengajian tinggi, agensi Islam seperti Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) dan Institut Kemajuan Islam Malaysia (IKIM) serta agensi-agensi penyelidikan seperti KPM dan Kementerian Pengajian Tinggi (KPT). Namun, kajian tentang PI sangat terbatas, di mana setiap satu cuma menyentuh satu skop kecil. Kamarul & Noorizah (2013) telah melaksanakan kajian terhadap guru cemerlang sekolah menengah dalam kaedah pengajaran dan pemudahcaraan (PdP) PI yang berpusatkan pelajar dan mendapati bahawa kaedah yang paling kerap dipraktikkan ialah latihan tubi,

pembelajaran sendiri, perbincangan kumpulan, pembentangan, amali dan membuat nota ringkas.

Kajian keberkesanan j-QAF yang merupakan satu reformasi kurikulum juga pernah dijalankan. Kajian yang melibatkan 424 pelajar Tingkatan 1 mendapati bahawa hampir 93% pelajar bersetuju bahawa program j-QAF dianggap berkesan. Mereka memberikan persepsi yang positif terutamanya dari aspek solat dan kem bestari solat; walau bagaimanapun, persepsi terhadap pembelajaran tulisan jawi dan pembelajaran al-Quran masih lagi belum mantap (Bhasah et al. 2012). Persepsi mereka terhadap pembelajaran Bahasa Arab didapati negatif. Ini diperkukuhkan oleh satu kajian lain yang melibatkan 400 orang pelajar tingkatan dua dan empat di dua buah sekolah menengah di Shah Alam dan Kuala Lumpur, yang mendapati bahawa penguasaan Jawi mereka adalah lemah, terutama dalam aspek-aspek yang diuji. Ini membimbangkan kerana kajian mendapati hubungan yang signifikan antara penguasaan Jawi dan pencapaian pelajar dalam PI (Nik Rosila 2007). Kajian Naquiah & Jamaain (2016) mendapati bahawa ini berlaku kerana guru-guru PI (GPI) tidak mempunyai kemahiran yang khusus dalam mengajar Jawi, banyak menggunakan strategi berpusatkan guru, dan kaedah pengajaran tradisional seperti kaedah kuliah, penerangan, dan syarahan. Secara ringkasnya, dapat disimpulkan bahawa kaedah pengajaran Jawi secara keseluruhannya masih belum memuaskan.

Norhaslina Adam (2013) telah mengkaji pelaksanaan PBS, iaitu satu pembaharuan PAK-21 dalam KBSM dari segi tahap pemahaman, tahap amalan dan permasalahan melibatkan 70 orang GPI daripada 16 buah sekolah di daerah Pontian, Johor. Beliau mendapati bahawa tahap pemahaman, tahap amalan dan permasalahan yang dihadapi oleh GPI berada pada peringkat sederhana (min=3.62). Satu kajian kes melibatkan tiga orang GPI sekolah rendah tahap satu pula mendapati bahawa GPI mempunyai sikap positif terhadap PBS, tetapi tidak berpuas hati dengan pelaksanaannya kerana prestasi pelajar merosot. Mereka menghadapi masalah dari segi kekangan masa, terlalu banyak topik terlibat, jangkaan pencapaian band yang tinggi dan isu integriti (Norhasanah 2015). Ini selaras dengan dapatan kajian Kluster Pendidikan Majlis Profesor Negara (Rosnani et al. 2013). Kesenambungan ini, kajian tentang kesediaan GPI dalam pentaksiran Dokumen Standard Kurikulum dan Pentaksiran (DSKP) bagi KSSR bagaimanapun mendapati bahawa tahap kesediaan 145 orang GPI di Pahang berada di tahap yang tinggi, dengan nilai purata min 3.87 (Hasmadi & Artika 2019).

Dalam penilaian kurikulum PI Sekolah Kebangsaan dan Sekolah Menengah Kebangsaan melalui analisis sukatan pelajaran, Rosnani (2018) merumuskan bahawa berdasarkan kerangka pendidikan holistik Tauhidi, kedua-dua sukatan PI sekolah rendah dan

menengah tidak mempunyai keseimbangan antara dimensi intelek, moral dan rohani. Terdapat perhatian yang berlebihan kepada dimensi kognitif dan ritual (adab, ibadah dan fiqh) yang meminggirkan aspek afektif dan rohani. Dalam aspek literasi al-Qur'an, bahagian berlebihan diberi kepada bacaan, tetapi kurang kepada makna dan pemahaman. Tentulah sukar untuk meliputi perbincangan apabila banyak masa telah diberi kepada hafazan dan bacaan bertajwid. Terdapat bukti bahawa kurang perbincangan tentang dimensi sosial, budaya dan interpersonal yang cukup relevan bagi kehidupan pelajar supaya PI benar-benar menjadi kompas kehidupan mereka.

Selain itu, terdapat juga beberapa penelitian mikro terhadap penggunaan Pedagogi Hikmah, berdasarkan inkuiri falsafah untuk PAK-21 yang menekankan pendidikan untuk makna dan juga memupuk 5K, iaitu kemahiran Kritis, Kreatif, Keprihatinan, Komunikatif dan Kerjasama (Mohd Kaziman 2016; Rosnani et al. 2014). Kajian mikro ini mendapati bahawa Pedagogi Hikmah dapat meningkatkan aras soalan dan pemikiran yang lebih tinggi melalui lebih banyak pertanyaan dan perbincangan sesama sendiri untuk mencari jawapan. Kajian menggunakan pedagogi hikmah juga mendapati ia menjadikan pentadaburan al-Quran lebih bermakna dan murid seronok dengan pendekatan ini, di mana mereka tidak lagi pasif tetapi aktif di dalam pembelajaran (Rosnani & Hendon 2020).

Secara nyata, KBSM telah membawa banyak perubahan, khususnya pelajar adalah lebih baik dari segi tilawah al-Quran, hafazan surah, kesedaran tentang tasawwur Islam dan komitmen kepada agama seperti solat dan menutup aurat, tetapi kurang dalam pembentukan sahsiah untuk menghadapi cabaran globalisasi. Kesannya dapat dilihat dari gejala sosial, dan fikiran ekstremis atau liberal yang melanda masyarakat.

METODOLOGI KAJIAN

REKA BENTUK KAJIAN

Kajian ini menggunakan reka bentuk penyelidikan bercampur kuantitatif dan kualitatif, iaitu reka bentuk Penerangan Berjjukan *QUAN* → *qual* (*Sequential Explanatory Design*). Reka bentuk ini adalah berurutan dan digunakan apabila dapatan kuantitatif disusul dengan data kualitatif (Creswell 2003). Data kualitatif digunakan dalam tafsiran dan penjelasan kepada analisis data kuantitatif. Bersesuaian dengan soalan kajian yang ingin mencakup sampel yang besar, reka bentuk kuantitatif menggunakan soal selidik terhadap GPI sekolah menengah di seluruh Malaysia yang di

bahagi kepada beberapa zon, manakala reka bentuk kualitatif menggunakan perbincangan kumpulan fokus (PKF) yang melibatkan sebahagian kecil sampel guru dari 4 buah zon. Kajian ini telah mendapat pengesahan etika daripada Kementerian Pendidikan Malaysia, Universiti Islam Antarabangsa Malaysia, serta mendapat kebenaran menjalankan kajian daripada pejabat-pejabat pendidikan daerah serta di sekolah-sekolah yang terlibat. Guru-guru juga telah memberikan kebenaran untuk terlibat dalam kajian ini.

POPULASI DAN SAMPEL KAJIAN

Populasi kajian terdiri daripada GPI sekolah menengah kebangsaan di seluruh Malaysia. Menurut Statistik Bahagian Pendidikan Islam (Julai 2014), populasi GPI sekolah menengah berjumlah 10,318 orang. Sampel kajian ini terdiri daripada 370 orang GPI sekolah menengah yang dipilih daripada semua negeri mengikut lima zon di Semenanjung Malaysia, iaitu Melaka, Johor dan Negeri Sembilan bagi Zon Selatan (81 sampel, 21.9%), Kedah, Pulau Pinang, Perak dan Perlis bagi Zon Utara (66 sampel, 17.8%), Kelantan, Terengganu dan Pahang bagi Zon Timur (96 sampel, 26.0%), Selangor, Kuala Lumpur dan Putrajaya bagi Zon Tengah (76 sampel, 20.5%), dan Sabah, Sarawak dan Labuan bagi Zon Malaysia Timur (51 sampel, 13.8%). Perbincangan Kumpulan Fokus (PKF) melibatkan 4 kumpulan daripada 4 buah sekolah yang mewakili zon utara (Kedah – enam sampel), zon Selatan (Johor – lima sampel), zon Sabah (enam sampel), dan zon Sarawak (tiga sampel). Mereka berjumlah seramai 20 GPI sekolah menengah yang berusia antara 26 hingga 51 tahun.

Taburan guru menurut lokasi sekolah, jantina, pengkhususan, kelayakan ikhtisas, kelayakan akademik, pengalaman mengajar dan umur adalah seperti dalam Jadual 1. Jelas didapati bahawa bilangan guru wanita adalah tiga kali ganda bilangan guru lelaki, Pendidikan Islam di sekolah menengah turut diajar oleh guru yang bukan daripada pengkhususan Pengajian Islam, khususnya daripada pengkhususan Bahasa Arab (21.4%). Semua guru memiliki kelayakan akademik minimum untuk mengajar di sekolah menengah, iaitu Sijil Perguruan Lulusan SPM atau Diploma Perguruan Malaysia. Malahan, sepertiga memiliki sekurang-kurangnya ijazah Sarjana Muda (32.7%). Semua guru mempunyai kelayakan ikhtisas pendidikan dan hampir separuh daripada mereka (44.2%) mempunyai sijil Perguruan atau Diploma Perguruan Malaysia. Majoriti guru (84.9%) mempunyai pengalaman mengajar selama 5 tahun atau lebih.

JADUAL 1. Demografi sampel guru sekolah menengah

Item		N	%
Lokasi	Bandar	206	55.7
Sekolah	Luar bandar	164	44.3
Jantina	Lelaki	98	26.5
	Perempuan	272	73.5
Pengkhususan	Peng Islam	285	77.0
	B Arab	79	21.4
	Lain-lain	6	1.6
Pengalaman	< 5 Tahun	45	12.2
Mengajar	6 - 10 Tahun	56	15.1
	11 - 15 Tahun	110	29.7
	16 - 20 Tahun	94	25.4
	> 21 Tahun	65	17.6
Kelayakan	Sj Muda	121	32.7
Ikhtisas	DPLI	205	55.4
	Sijil/DPM	44	11.9
Kelayakan	Sijil Perguruan	2	.5
Akademik	Diploma Perguruan Malaysia	8	2.2
	Sarjana muda	340	91.9
	Sarjana	19	5.1
	Ph.D.	1	.3
	Jumlah	370	100.0

JADUAL 2. Kesahan dan kebolehpercayaan setiap skala dalam instrumen

Skala Soal Selidik	PCA Varians yang dijelaskan (%) & (bil. sub-skala)	Bil item dlm sub-skala	Poin skala Likert	Nilai Cronbach's Alpha
Bahan sumber			5	0.708
Kaedah Pengajaran PI (Al-Qur'an)	60.02 (3)	6; 2; 5	5	0.876
Kaedah Pengajaran PI (Ulum Shariah)	60.15 (3)	4; 4; 11	5	0.899
Amalan Pentaksiran	54.11 (3)	9; 4; 5	5	0.912
Masalah Pentaksiran	63.48 (2)	2; 5	4	0.823
Pentaksiran Berasaskan Sekolah	60.11 (2)	4; 5	4	0.885
Sukatan Pelajaran PI Umum	57.44 (3)	3; 3; 7	4	0.517
Sukatan Pelajaran PI SMK	68.73 (3)	3; 2; 2	4	0.514
Masalah dan cabaran guru PI	53.52 (3)	7; 3; 3	4	0.829

INSTRUMEN KAJIAN DAN KAEDAH ANALISIS DATA

Instrumen soal selidik terdiri daripada enam seksyen: i) Demografi, ii) Bahan Sumber dan Kaedah Pengajaran PI, iii) Pentaksiran Lazim dan iv) Pentaksiran Berasaskan Sekolah, v) Sukatan pelajaran, dan vi) Cabaran dan masalah. Item dalam Seksyen ii dan iii adalah bentuk skala Likert 5-poin (1: Tidak Pernah; 2: Jarang; 3: Kadang-kadang; 4: Kerap; 5: Sangat Kerap). Item-item dalam Seksyen iv, v, dan vi adalah berbentuk skala Likert 4-poin (1: Sangat Tidak Setuju; 2: Tidak Setuju; 3: Setuju; 4: Sangat Setuju). Bagi menentukan kesahan instrumen bagi setiap skala, Analisis Komponen Prinsipal (PCA) telah digunakan, sementara nilai *Cronbach's Alpha* digunakan untuk menentukan kebolehpercayaannya. Dapatan peratus varians yang dijelaskan, bilangan sub-skala atau faktor, poin skala Likert dan nilai *Cronbach's Alpha* adalah tertera dalam Jadual 2.

Data kuantitatif telah di analisis menggunakan secara deskriptif menggunakan *Statistical Package for Social Sciences* (SPSS), di mana min dan sisihan piawai bagi setiap item dalam setiap komponen serta purata min setiap komponen telah diperoleh dan diinterpretasi. Bagi seksyen ii dan iii yang menggunakan skala Likert 5-poin, interpretasi min adalah seperti dalam Jadual 3, manakala bagi seksyen iv, v, dan vi yang menggunakan skala Likert 4-poin, interpretasi min adalah seperti dalam Jadual 4.

JADUAL 3. Interpretasi min skala Likert 5-poin

Interpretasi	Purata Skor Min
Tidak Pernah	1.00-1.50
Jarang	1.51-2.50
Kadang-kadang	2.51-3.50
Kerap	3.51-4.50
Sangat Kerap	4.51-5.00

JADUAL 4. Interpretasi min skala Likert 4-poin

Interpretasi	Purata Skor Min
Sangat Tidak Setuju	1.00-1.50
Tidak Setuju	1.51-2.50
Setuju	2.51-3.50
Sangat Setuju	3.51-4.00

Data perbincangan bersama setiap guru dalam PKF telah dicatat secara verbatim dan kemudian dianalisis secara tematik untuk tema-tema yang relevan. Dapatan PKF kemudiannya ditiangulasikan bersama dapatan daripada soal selidik.

DAPATAN KAJIAN

BAHAN SUMBER PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PI

Terdapat banyak jenis bahan sumber PdP yang tradisional dan yang moden. Bahan sumber PdP yang tradisional terdiri daripada papan tulis, buku teks, kertas mahjong, kad imbasan dan bahan tambahan lain seperti buku kerja, manakala yang moden pula terdiri daripada internet yang merangkumi enjin carian seperti google, youtube dengan klip video, imej, klip audio, media sosial seperti Facebook, komputer dan aplikasinya, televisyen, kaset video, dan projektor atas kepala. Semua bahan sumber PdP ini adalah baik sekiranya ia digunakan dengan berkesan oleh guru, walaupun daripada jenis tradisional. Kekekapan jenis bahan sumber PdP yang digunakan guru boleh memberi petanda bahawa guru mengikuti perkembangan yang sesuai dengan perubahan abad ke-21.

Dapatan dalam Jadual 5 menunjukkan bahan sumber pembelajaran yang digunakan oleh guru-guru PI sekolah menengah menurut susunan min kekerapan menurun. Berdasarkan min kekerapan, bahan sumber yang sangat kerap digunakan ialah papan tulis ($m=4.57$) dan buku teks ($m=4.48$), yang kerap digunakan ialah bahan tambahan ($m=3.57$), bahan sumber yang kadang-kadang digunakan ialah komputer ($m=3.22$), kertas mahjong ($m=2.76$) dan internet ($m=2.70$), manakala bahan sumber yang jarang digunakan ialah kad imbasan ($m=2.43$), video ($m=2.41$), projector atas kepala ($m=1.89$) dan televisyen ($m=1.61$).

Dalam PKF, guru-guru menegaskan bahawa buku teks adalah bahan utama kerana ia sumber maklumat untuk perbincangan dalam kelas dan penting bagi penilaian topik. Buku kerja digunakan kerana menjimatkan masa guru. Terdapat guru yang mewajibkan buku nota untuk penyalinan nota sama ada pelajar menyalin sebelum kelas atau selepas kelas. Guru-guru menjelaskan bahawa mereka terbantut daripada menggunakan internet atau komputer kerana masalah teknikal seperti perlu tempah bilik dan masa

terbuang kerana pergerakan ke makmal komputer. Justeru, mereka mungkin akan lebih lagi menggunakan internet atau komputer jika masalah teknikal prasarana ini dapat diatasi.

Menurut kedua-dua bentuk data, jelas menunjukkan bahawa komputer dan internet semakin digunakan dalam kalangan guru, walaupun masih di tahap kadang-kadang pada ketika ini. Guru-guru PI semakin positif dengan penggunaan komputer dan teknologi maklumat; walau bagaimanapun, masalah yang dihadapi adalah kekurangan prasarana TMK yang efisien di sekolah. Dengan berlakunya pandemik Covid-19, mereka juga seperti guru-guru subjek lain tidak ada pilihan, malah menggunakan segala aplikasi yang boleh membantu dalam PdP seperti Google Meet, Google Classroom dan media sosial khususnya WhatsApp. Kerana jangka waktu belajar atas talian sudah menjangkau dua tahun, adalah dijangkakan bahawa GPI telah mahir kerana belajar secara *hands-on*. Dengan erti kata lain, pandemik Covid-19 telah menjadi pemangkin bagi semua guru menguasai teknologi PdP abad ke-21. Justeru, guru-guru wajib mempelajari cara mengoptimalkan aplikasi-aplikasi atas talian dalam PdP, bukan sekadar menggunakan slaid PowerPoint sebagai persembahan pengajaran, tetapi mewujudkan pertanyaan dan perbincangan dua hala semasa mengajar. Walau bagaimanapun, masih tidak dapat dipastikan sama ada hal ini telah mengubah kaedah pengajaran supaya bersifat PAK-21. Oleh itu, GPI perlu diberi kursus peneguhan dan peluang untuk meneruskan PdP atas talian secara bercampur, iaitu PdR (PdP di Rumah) dan dengan bersua muka kerana ini sesuai dengan generasi akan datang. Jika tidak kemahiran ini akan mula terhakis. Oleh itu, satu penelitian baru terhadap aspek ini hendaklah dilaksanakan.

KAEDAH PENGAJARAN PENDIDIKAN ISLAM

Kaedah Pengajaran Al-Quran

Kaedah pengajaran yang berkesan adalah penting untuk menentukan penguasaan murid dalam kemahiran-kemahiran penting dan juga menarik murid untuk terus berminat belajar dan berusaha mengaplikasi dan menghayati apa yang mereka faham. Sukatan Pelajaran Pendidikan Islam sekolah menengah mengandungi beberapa komponen iaitu al-Quran, ulum shariah (akidah, ibadat, dan sirah) dan asas akhlak Islamiyah. Oleh itu, kaedah mengajar terbahagi kepada dua, iaitu pengajaran al-Quran dan pengajian ulum shariah.

Bagi kaedah pengajaran al-Qur'an, tiga faktor telah dikenalpasti melalui PCA, iaitu: i) Bacaan & hafazan al-Quran (purata min = 4.02), ii) hafazan al-Quran dengan aktiviti (purata min = 3.05), dan iii) Penjelasan ayat al-Quran (Purata min = 4.05). Secara umumnya, didapati

GPI kerap melaksanakan bacaan, kadang-kadang melaksanakan hafazan al-Qur'an dengan aktiviti, dan kerap membuat penjelasan ayat, seperti dalam Jadual 6.

Kaedah Pengajaran Ulum Shariah

Bagi kaedah pengajaran ulum shariah, tiga faktor yang dikenalpasti menerusi prosedur PCA ialah: i) Pembelajaran berpusatkan guru (purata min = 3.94), ii) Soal jawab atau inkuiri (purata min = 3.69), dan iii) Pembelajaran berpusatkan pelajar (purata min = 3.13). Secara umum, GPI kerap mengamalkan pembelajaran berpusatkan guru dan soal jawab inkuiri, dan hanya kadang-kadang melaksanakan pembelajaran berpusatkan pelajar, seperti dalam Jadual 7.

Tema daripada PKF mengukuhkan dapatan soal selidik bahawa bagi pengajaran al-Qur'an, guru-guru menggunakan cara talaqqi, kaedah kitabah dan tasmi', perbincangan, dan sumbang saran. Menurut seorang guru di Malaysia Timur, pelajarannya mempunyai banyak masalah seperti ponteng kelas dan tidak boleh membaca al-Quran walaupun telah melalui j-QAF. Hal ini berkemungkinan kerana di sekolah rendah, pelaksanaan j-QAF adalah di luar waktu kelas dan ramai pelajar yang tidak datang kelas. Guru-guru dari keempat-empat PKF berpendapat kaedah yang berkesan untuk setiap bidang tersebut adalah seperti berikut: i) Al-Qur'an – Talaqqi Musyafahah diikuti dengan baca maksud; ii) Adab – Simulasi bergantung pada tajuk, kumpulan kecil, pembentangan, bercerita, berita terkini dan perbincangan; iii) Akidah – syarahan, sains, isu semasa, dan perbincangan; iv) Sirah – cerita, folio, pembentangan, dan soal jawab; v) Ibadah – Amali dan kem solat sekali setahun. Semasa PKF, guru-guru juga menyatakan bahawa mereka tidak lagi mengemukakan soalan yang hanya mempunyai satu jawapan dan cuba membuat pelajar berfikir dengan lebih mendalam lagi. Kebanyakan guru menggunakan perbincangan dalam skala kumpulan kecil diikuti dengan pembentangan.

Walau bagaimanapun, ada juga guru-guru dari sekolah tertentu yang kurang jelas atau kurang tahu tentang kaedah-kaedah untuk meningkatkan kemahiran-kemahiran insaniah ini. Misalnya mereka tidak berkemampuan untuk mengelolakan kaedah inkuiri ini dengan soalan-soalan yang tidak mempunyai jawapan berstruktur. Mereka mendapati pelajar lebih banyak bertanya tentang ibadat berkaitan dengan sembahyang, aurat dan sebagainya. Guru juga mulai mengajar menggunakan kaedah inkuiri dalam PBS tetapi mereka kurang faham tentangnya. Guru menghadapi masalah untuk melayani semua soalan kerana kekangan masa. Mereka menyuruh murid mencari jawapan dalam internet jika mereka tidak boleh menjawab soalan murid.

Daripada dapatan, dapatlah diinterpretasikan bahawa dari segi kaedah pengajaran, GPI di sekolah menengah masih lagi terikat dengan kaedah tradisional, walaupun sudah ada yang mula menggunakan pendekatan inkuiri dan berpusatkan murid. Dari segi kaedah pengajaran al-Qur'an, guru-guru PI SMK kerap melaksanakan bacaan dan hafazan ayat-ayat al-Qur'an, dan juga menghuraikan maksud ayat, perkaitannya dengan keadaan semasa dan menekankan pengajaran daripada ayat tersebut. Tetapi pengajaran ini mesti timbul daripada murid bukan daripada guru sahaja. Dari segi pengajaran al-Quran, ramai guru mendapati murid mengalami masalah membaca dan kefasihan membaca. Dari segi kaedah umum pengajaran Pendidikan Islam, guru masih mengamalkan pendekatan berpusatkan guru dengan bersyarah dan bercerita dan bukan sebagai seorang fasilitator. Anggapan bahawa fasilitator itu meremehkan ilmu adalah tidak benar. Malahan menjadi fasilitator lebih sukar daripada bersyarah kerana fasilitator mesti sentiasa memikirkan apakah soalan atau idea seterusnya yang penting dilontar berdasarkan respons pelajar untuk meneruskan perbincangan yang baik dan bermakna.

JADUAL 5. Kekerapan penggunaan bahan sumber PdP

Bahan sumber	Min	Susunan Kekerapan	Interpretasi Kekerapan
Papan tulis	4.57	1	Sangat Kerap
Buku teks	4.48	2	Sangat Kerap
Bahan tambahan	3.57	3	Kerap
Komputer	3.22	4	Kadang-kadang
Kertas mahjong	2.76	5	Kadang-kadang
Internet	2.70	6	Kadang-kadang
Kad imbasan	2.43	7	Jarang
Video	2.41	8	Jarang
Projektor atas kepala	1.89	9	Jarang
Televisyen	1.61	10	Jarang

JADUAL 6. Kekerapan penggunaan kaedah PdP Al-Qur'an

Kaedah Pengajaran	Kaedah	Min	Interpretasi Kekerapan
Bacaan dan hafazan al-Qur'an	Talaqqi beramai-ramai	4.20	Kerap
	Tikrar	4.08	Kerap
	Mentasmi's bacaan murid	4.06	Kerap
	Hafazan individu	4.04	Kerap
	Kumpulan kecil	3.91	Kerap
	Kumpulan	3.86	Kerap
	Purata Min	4.02	Kerap
Hafazan al-Quran dengan aktiviti	Menulis ayat	3.29	Kadang-kadang
	Membaca dengan aktiviti	2.82	Kadang-kadang
	Purata Min	3.05	Kadang-kadang
Penjelasan ayat al-Qur'an	Pengajaran daripada al-Qur'an dan Hadis	4.30	Kerap
	Menghuraikan maksud ayat	4.27	Kerap
	Mengaitkan dengan keadaan semasa	4.07	Kerap
	Menterjemah	3.91	Kerap
	Menekankan asbab al-Qur'an	3.70	Kerap
	Purata Min	4.05	Kerap

JADUAL 7. Kekerapan penggunaan kaedah umum PdP Pendidikan Islam

Kaedah Pengajaran	Kaedah	Min	Kekerapan
Pembelajaran berpusatkan guru	Membaca buku teks	4.13	Kerap
	Menunjukkan demonstrasi membuat sesuatu	3.99	Kerap
	Memberi nota	3.85	Kerap
	Bercerita	3.81	Kerap
	Bersyarah	3.80	Kerap
	Purata Min	3.94	Kerap
Soal jawab atau inkuiri	Soal pemahaman teks	3.86	Kerap
	Soal jawab yang meminta murid memberi contoh bagi menjelaskan jawapan	3.85	Kerap
	Melaksanakan inkuiri yang mana murid sendiri menemui jawapan melalui proses soal jawab	3.56	Kerap
	Soal jawab yang memaksa murid memberi hujah atau bukti bagi kenyataan mereka	3.48	Kadang-kadang
	Purata Min	3.69	Kerap
Pembelajaran berpusatkan pelajar	Menggunakan peta minda	3.89	Kerap
	Menggunakan pemerhatian	3.51	Kerap
	Mengadakan khemah ibadah	3.44	Kadang-kadang
	Mengadakan kerja amal	3.09	Kadang-kadang
	Murid bercerita	3.03	Kadang-kadang
	Membuat kajian kepustakaan	2.92	Kadang-kadang
	Murid main peranan	2.90	Kadang-kadang
	Membuat eksperimen	2.63	Kadang-kadang
	Membuat projek kajian	2.61	Kadang-kadang
	Membuat eksplorasi	2.58	Kadang-kadang
Purata Min	3.13	Kadang-kadang	

Kajian ini juga mendapati ada sedikit peningkatan kepada kaedah mengajar berpusatkan pelajar sesuai dengan tujuan PBS namun masih kurang bersifat inkuiri yang boleh merangsang KBAT. Mungkin dengan PBS guru sudah bermula menggunakan lebih banyak perbincangan umum, perbincangan dalam kumpulan kecil dan pembentangan hasil perbincangan. Kaedah Pelajaran al-Qur'an dan Ulum Shariah juga tidak

banyak berubah daripada membaca, memahami dan menghafaz. Justeru, GPI perlu melalui anjakan paradigma supaya pendekatan mereka lebih berpusatkan pelajar yang bertanya dan berbincang bukannya di atas pentas dan murid sekadar menjawab soalan kefahaman teks. Guru perlu dibimbing supaya PBS tidak kembali kepada orientasi pendidikan untuk peperiksaan semata-mata.

AMALAN DAN MASALAH PENTAKSIRAN

Bagi amalan pentaksiran, prosedur PCA menghasilkan tiga faktor, iaitu: i) Amalan lazim pentaksiran guru (purata min = 4.01); ii) Aras soalan ujian (purata min = 3.85); dan iii) Penilaian kemahiran insaniah (purata min = 3.84). Secara umumnya, didapati GPI kerap melaksanakan amalan lazim pentaksiran, kerap memberi pelbagai aras soalan ujian yang turut mengandungi KBAT, serta kerap menilai perkembangan kemahiran insaniah.

Bagi masalah pentaksiran, prosedur PCA menghasilkan dua faktor, iaitu: i) Kompetensi guru untuk soalan KBAT; dan ii) Cara atasi masalah pentaksiran. Bagi aspek kompetensi guru untuk soalan KBAT, dapatan menunjukkan bahawa guru-guru PI bersetuju dengan faktor pertama tentang kompetensi guru untuk soalan KBAT (min=3.01). Guru bersetuju bahawa mereka menghadapi masalah dalam mentaksir pelajar (min=2.77) dan mereka bersetuju mampu membina soalan pentaksiran KBAT (min=2.89, 75.7%). Walau bagaimanapun, ini bermakna masih terdapat 24.3% guru yang tidak bersetuju mereka mampu membina soalan KBAT. Kekurangan kompeten dalam kemahiran ini dikukuhkan lagi apabila hampir semua bersetuju bahawa mereka memerlukan kursus penaksiran tambahan supaya menjadi lebih kompeten (min=3.24, 90.8%). Bagi aspek cara atasi masalah pentaksiran, hasil kajian mendapati bahawa GPI bersetuju bahawa cara bagi mengatasi masalah pentaksiran yang dihadapi adalah melalui menghadiri kursus pentaksiran (min=3.27, 95.9%), mengikuti kursus pentaksiran sebelum pra-perkhidmatan di

Institut Pengajian Tinggi (min=2.99, 83.9%), berbincang dengan guru lain dalam penyediaan soalan (min=3.31, 97.6%) dan meneliti hasil atau maklum balas daripada penilaian yang mereka beri kepada pelajar (min=3.33, 97.3%).

Berdasarkan dapatan, dapat dilihat bahawa GPI kerap melaksanakan amalan lazim pentaksiran seperti ujian formatif dan sumatif dan memberi aras soalan ujian yang pelbagai tetapi lebih banyak beraras rendah. Mereka menilai kemahiran insaniah khususnya kemahiran berkomunikasi dan bekerjasama tetapi kurang kemahiran kritis dan kreatif. Mereka menghadapi masalah dalam mentaksir pelajar untuk KBAT dan memerlukan kursus tambahan untuk meningkatkan keupayaan dalam hal ini.

Tidak terdapat banyak perubahan dari segi pertanyaan kritis atau KBAT dari segi pentaksiran. Aras soalan masih lagi di aras rendah dan GPI menghadapi masalah untuk membina soalan ujian dan juga perbincangan beraras tinggi walaupun seharusnya dengan PBS, mereka sewajarnya lebih cekap mendemonstrasi dan memupuk kemahiran insaniah seperti kemahiran komunikasi, bekerjasama, berfikir kritis dan kreatif, perbincangan inkuiri. Oleh itu, GPI lebih wajar didedahkan kepada inkuiri falsafah atau Pedagogi Hikmah (Rosnani, 2020) untuk menukar paradigma kaedah mengajar ini daripada bertumpukan guru kepada murid atau komuniti. Ini juga memerlukan Pedagogi Hikmah untuk tadabbur dan inkuiri pelajaran al-Qur'an supaya lebih bermakna (Rosnani & Hendon, 2020) dan membuat murid berfikir secara kritis dan lebih reflektif seperti yang digalakkan oleh banyak ayat al-Qur'an.

JADUAL 8. Ke kerap an amalan pentaksiran guru

Aspek	Amalan	Min	Interpretasi Ke kerap an
Amalan lazim pentaksiran guru	Menilai murid mengikut objektif sukatan pelajaran	4.20	Kerap
	Menilai pemahaman secara lisan dalam setiap kelas	4.16	Kerap
	Menilai murid selepas setiap topik pembelajaran	4.12	Kerap
	Menilai kefahaman secara bertulis dalam bilik darjah	4.09	Kerap
	Memberi penilaian sumatif setiap penggal	4.07	Kerap
	Menilai murid melalui ujian formatif	4.03	Kerap
	Membina soalan ujian sendiri	3.92	Kerap
	Menilai daya pemikiran kritis secara lisan dalam kelas	3.82	Kerap
Menilai daya kreativiti murid secara lisan dalam bilik darjah	3.67	Kerap	
	Purata Min	4.01	Kerap
Aras soalan ujian	Memberi soalan aras rendah	4.08	Kerap
	Memberi soalan aplikasi	3.88	Kerap
	Memberi soalan aras tinggi	3.73	Kerap
	Memberi soalan penyelesaian masalah	3.68	Kerap
	Purata Min	3.85	Kerap
Penilaian Kemahiran Insaniah	Menilai amali ibadah	4.17	Kerap
	Memupuk amalan bekerjasama sesama murid	4.00	Kerap
	Memupuk amalan kemahiran komunikasi	3.85	Kerap
	Perbincangan inkuiri yang berakhir dengan pemahaman yang lebih baik	3.70	Kerap
	Purata Min	3.84	Kerap

CABARAN PENTAKSIRAN BERASASKAN SEKOLAH (PBS)

Pengetahuan Guru Tentang PBS

Dapatan kajian berkaitan dengan pengetahuan guru tentang PBS menunjukkan sebahagian besar guru bersetuju dengan keempat-empat item, iaitu mereka faham matlamat PBS (min=3.01, min peratus=85.2%), faham PBS menggunakan pendekatan berpusatkan pelajar (min=3.06, min=peratus 85.8%), mereka mempunyai latihan pentaksiran PBS yang cukup (min=2.76, min=peratus 64.9%) dan PBS membantu murid berkomunikasi dengan lebih yakin (min=2.79, min=peratus 67.3%). Jelas daripada data ini bahawa guru faham akan matlamat dan tujuan PBS tetapi masih ramai (35.1%) tidak mempunyai latihan pentaksiran PBS yang cukup untuk melaksanakannya. Ini kerana pendekatan PBS berbeza dengan pendekatan PdP sebelum ini dan dapatan menunjukkan ramai guru faham akan hakikat ini (min=2.84, 71.4%).

Kesan Amalan PBS Terhadap Murid

Secara terperinci, analisis data berkaitan dengan kesan amalan PBS terhadap murid menunjukkan guru bersetuju dengan kesemua enam item. Mereka bersetuju bahawa PBS menghasilkan banyak interaksi antara murid (min=2.87, 75.4%), cara mengajar PBS berbeza dengan cara sebelumnya (min=2.84, 71.4%), PBS membantu murid untuk berkomunikasi dengan lebih yakin (min=2.79, 67.3%), PBS menghasilkan murid yang berfikiran kritis dan kreatif (min=2.72, 64.3%), PBS berjaya mengurangkan pembelajaran berorientasikan peperiksaan (min=2.71, 63.2%) dan PBS membuat suasana pembelajaran lebih menyeronokkan (min=2.62, 59.1%). Jelas daripada pengamatan guru bahawa PBS memangnya mendatangkan kesan positif kepada pelajar. Tetapi terdapat hampir 40% guru yang tidak bersetuju PBS mengurangkan orientasi peperiksaan dan membuat suasana pembelajaran lebih menyeronokkan. Ini perlu diselidik puncanya, sama ada mereka merasa terbeban atau mereka ingin tumpu kepada markah tinggi dalam peperiksaan.

Daripada analisis tema PKF, guru berpendapat kaedah pengajaran Pendidikan Islam sebelum dan selepas PBS adalah berbeza. PBS memberi penekanan kepada KBAT dan guru terpaksa lebih kreatif untuk menyediakan soalan sendiri. Mereka mendapati bahawa PBS kurang memberi perhatian terhadap peperiksaan. Ada juga yang rasa terbeban dan lebih banyak kerja selepas PBS kerana terpaksa menyediakan soalan dan aktiviti yang banyak dan sukatan mempunyai terlalu banyak tajuk. Tetapi dengan kaedah pengumpulan maklumat secara offline, mereka merasakan kurang terbeban. Hasil kajian PKF mendapati bahawa GPI masih kabur tentang KBAT

sebab mereka tidak terdedah kepadanya sebelum ini. Untuk mengatasi masalah ini, guru berbincang sesama sendiri dan bergilir-gilir menyediakan kertas ujian. Mereka menyatakan bahawa seminar PT3 membantu dalam membuat soalan KBAT. Mereka berpandangan perlu latihan untuk soalan KBAT. Walau bagaimanapun, menurut seorang guru dari sebuah sekolah, tumpuan sekarang berbalik semula kepada peperiksaan. Di sebuah sekolah lain, guru menyatakan bahawa PBS agak sukar dilaksanakan kerana kekangan masa, kurang bahan rujukan, dan kelewatan maklumat sampai ke sekolah mereka.

Berdasarkan dapatan, dapat dilihat bahawa GPI masih memerlukan latihan pentaksiran yang mencukupi terutama untuk soalan lisan dan bertulis KBAT dan komuniti inkuiri untuk melahirkan pelajar yang rajin menyoal, berhujah, menaakul dan menimbang secara kritis. Ini seiring dengan hasil kajian Norhaslina (2013) yang mendapati kesediaan guru terhadap PBS adalah sederhana. Dapatan bahawa PBS dan PAK-21 memberikan kesan positif terhadap murid dari segi menambah keseronokan pembelajaran, membantu komunikasi, meningkatkan daya fikir kritis, menghasilkan banyak interaksi antara pelajar, dan mengurangkan tekanan peperiksaan seiring dengan hasil dapatan semua penyelidik Pedagogi Hikmah dan juga Norhaslaniah (2015).

SUKATAN PELAJARAN PENDIDIKAN ISLAM

Sukatan Pelajaran Pendidikan Islam Sekolah Menengah

Prosedur analisis faktor PCA yang dilaksanakan menghasilkan tiga faktor yang menjelaskan 57.44 peratus daripada varians. Kebolehpercayaan keseluruhan tiga faktor ini mempunyai nilai *Cronbach's Alpha* yang tinggi, iaitu 0.863 (purata min=2.89 varians .031). Tiga faktor yang telah dikenalpasti ialah: i) Sukatan Sirah dan Tamadun Islam (purata min=2.81); ii) Kekurangan sukatan Pendidikan Islam sekolah menengah (min=3.09); dan iii) Keperluan sukatan PI (purata min 2.83).

Faktor pertama iaitu Sukatan Sirah dan Tamadun Islam mempunyai purata min=2.81, yang bermakna secara keseluruhannya guru bersetuju. Secara terperinci, GPI setuju bahawa kandungan Sirah dan Tamadun Islam semakin bertambah sehingga tidak cukup waktu untuk mengajarnya (min=2.89), kekurangan tokoh daripada Nusantara yang terdapat dalam sukatan Tamadun Islam (min=2.81), dan wajar diasingkan teks untuk Sirah dan Tamadun Islam (min=2.72).

Dari segi faktor kedua tentang kekurangan sukatan Pendidikan Islam sekolah menengah, hasil kajian menunjukkan secara amnya bahawa GPI setuju dengan kekurangan sukatan Pendidikan Islam sekolah

menengah (min=3.09). Secara terperinci, mereka bersetuju perlu ada topik khas tentang aurat dan penampilan Wanita (min=3.24), pengajaran Hadis wajar memberi tumpuan kepada Hadis 40 Imam an-Nawawi (min=3.11), dan tidak perlu ditambah Hadis walaupun cuma ada 10 Hadis dalam sukatan sekolah menengah sebab ia sudah terdapat dalam komponen Pendidikan Islam yang lain seperti 'ulum shariah (min=2.93).

Bagi faktor ketiga iaitu keperluan sukatan, hasil kajian menunjukkan purata min adalah 2.83 dengan purata peratus persetujuan adalah 69.7%. Jelasnya guru bersetuju dengan semua kekurangan-kekurangan yang terdapat dalam item yang disenaraikan. Persetujuan yang paling tinggi adalah berkaitan dengan ketiadaan topik cabaran semasa (min=3.03, 84.9%), diikuti dengan ketiadaan topik tentang sumber hukum (min=2.91, 76.2%). Majoriti bersetuju bahawa sukatan Pendidikan Islam kurang unsur tazkiyah an-nafs (min=2.88, 72.1%), tidak ada topik kisah para anbiya yang menjadi contoh perjuangan hak melawan batil (min=2.84, 72.9%), tiada unsur pendidikan seks bagi mencegah gejala perzinaan dalam kalangan remaja (min=2.83, 69.9%), dan tiada memanfaatkan ilmu Sains, Sejarah dan Geografi dalam mengajar Akidah (min=2.80, 64.9%). Terdapat satu sahaja kenyataan di mana guru berbelah bahagi iaitu kenyataan bahawa ayat al-Quran yang diajar tidak mempunyai tema yang sesuai untuk pedoman pelajar (min=2.52, 46.9%).

Pada amnya hasil kajian menunjukkan masih ada ruang untuk menambahbaik kandungan sukatan dan taburan topik. Sukatan mengandungi terlalu banyak topik dan perlu dikurangkan dan diperbaiki. Ini adalah amat penting jika perubahan paradigma PAK-21 hendak dicapai melalui PBS kerana PAK-21 memerlukan masa untuk perbincangan, menekankan proses dan bukan menghafal produk ilmiah untuk peperiksaan. Mereka wajar diteguhkan dengan lebih kreatif lagi untuk memikirkan aplikasi ilmu dan kebaikannya. Pandangan guru yang mengenali hati-budi dan akal murid adalah amat penting jika anjakan paradigma PAK-21 hendak dicapai. Oleh demikian Kementerian Pendidikan wajar menyemak sukatan Pelajaran PI sekolah menengah dalam aspek yang disentuh oleh hasil kajian ini yang meliputi al-Quran dan ulum shariah. Untuk melaksanakan ini adalah disyorkan supaya dikurangkan topik yang tidak lagi sesuai seperti yang disarankan dan diganti dengan yang lebih kontemporer.

Sukatan Pelajaran Pendidikan Islam Secara Umum

Prosedur analisis faktor PCA telah menghasilkan tiga faktor, iaitu: i) Kesesuaian kandungan sukatan (min=2.87, 75.7%), ii) Keperluan topik sukatan (min=2.92, 74.3%), dan iii) Kekurangan kandungan sukatan (min=3.19; 89.5%). Secara umumnya, GPI

setuju bahawa terdapat kekurangan dalam kandungan sukatan, keperluan semak topik dalam sukatan dan kesesuaian kandungan sukatan.

Dari aspek kesesuaian kandungan sukatan, GPI setuju dengan kesesuaian kandungan sukatan (min=2.92). Secara terperinci, dapatan kajian menunjukkan bahawa GPI SMK bersetuju bahawa kandungan sukatan sesuai dengan murid (min=3.02) dan dengan taburan topik dalam sukatan (min=2.96). Tetapi persetujuan menguncup (min=2.63) bagi kenyataan sukatan memuaskan. Ramai juga guru secara relatif (43.1%) tidak bersetuju bahawa sukatan Pendidikan Islam memuaskan.

Bagi aspek keperluan topik sukatan, pada amnya GPI setuju keperluan menyemak topik sukatan (min=2.92). Secara lebih dalam, dapatan kajian menunjukkan bahawa guru bersetuju (sukatan mengandungi terlalu banyak topik min=3.16, 89.1%), dan mereka bersetuju ia patut dikurangkan (min=2.68, 59.5%).

Bagi aspek kekurangan kandungan sukatan pula, secara am, persetujuan paling tinggi adalah kekurangan kandungan sukatan (min=3.19, 89.5%) dan ini perlu diperbaiki. Dapatan kajian terperinci menunjukkan bahawa guru bersetuju dengan kekurangan sukatan pelajaran Pendidikan Islam yang perlu dibaiki (min=3.08, 83.0%) dan bersetuju bahawa sukatan harus merangkumi Hadis dan al-Quran secara bersepadu dalam semua komponen Pendidikan Islam (min=3.31, 95.9%).

Daripada analisis tema PKF, dari segi sukatan pelajaran Pendidikan Islam, guru bersetuju ia relevan tetapi berpendapat sukatan Tingkatan Satu mempunyai terlalu banyak topik dan masa tidak mencukupi. Pada keseluruhannya, mereka mendapati sukatan Pendidikan Islam sekolah menengah sesuai. Walau bagaimanapun, mereka berpendapat tajuk mengenai para rasul dalam Akidah Tingkatan Tiga perlu ditambah. Daripada PKF, guru juga menyatakan bahawa tidak ada unsur Sains dalam sukatan Akidah. Mereka mengambil inisiatif untuk menyepadukan Sains, Geografi dan Sejarah dalam Akidah, tetapi mereka berpandangan Akidah juga perlu disepadukan dengan subjek-subjek tersebut sesuai dengan kurikulum. Cabaran yang dihadapi oleh guru kerana mereka tidak mempunyai garis panduan untuk menyepadukannya. Mereka juga berpendapat tidak wajar diasingkan Sejarah dan Tamadun Islam sebab sukar untuk menghabiskan sukatan. Ada segelintir yang menyatakan bahawa Sejarah Malaysia sudah menjadi Sejarah Islam. Dari segi Hadis, mereka setuju kalau Hadis 40 Imam an-Nawawi diajar di sekolah.

Secara tuntasnya, majoriti guru-guru bersetuju dengan kandungan sukatan yang sesuai dengan tahap murid dan memuaskan, tetapi pada masa yang sama mereka menyatakan bahawa dalam sukatan terdapat kekurangan dan perlu diperbaiki. Secara relatif, ada juga yang tidak bersetuju bahawa sukatan Pendidikan

Islam memuaskan. Mereka bersetuju dan menyatakan bahawa sukatan mengandungi terlalu banyak topik dan perlu dikurangkan dan diperbaiki. Secara khusus, hampir semua bersetuju bahawa perlu ada topik khas tentang aurat dan penampilan wanita, dan sukatan Hadis wajar memberi tumpuan kepada Hadis 40 kerana kandungannya meliputi banyak prinsip untuk panduan. Antara kekurangan sukatan yang lain ialah ketiadaan topik cabaran semasa, tiada topik tentang sumber hukum yang membolehkan pelajar memikirkan cara membuat pertimbangan yang baik atau menyelesaikan masalah agama, kurang unsur tazkiyah an-nafs, tidak ada topik kisah para anbiya yang menjadi contoh perjuangan hak melawan batil, tiada unsur pendidikan seks bagi mencegah perzinaan dalam kalangan remaja dan tiada memanfaatkan ilmu Sains, Sejarah dan Geografi dalam mengajar Akidah. Pada keseluruhannya, guru bersetuju bahawa kandungan Sirah dan Tamadun Islam semakin bertambah sehingga tidak cukup waktu untuk merangkumi semua, justeru wajar diasingkan teks kedua-dua komponen ini, dan mereka juga merasakan kurang tokoh dari Nusantara dalam sukatan Tamadun Islam.

CABARAN DAN MASALAH

Prosedur analisis faktor PCA telah menghasilkan tiga faktor cabaran dan masalah yang menjelaskan 53.52% daripada varians, iaitu: i) Masalah di luar kawalan (purata min = 3.13); ii) Kelemahan pelajar (purata min = 2.93); dan iii) Masalah bacaan dan tulisan Jawi (purata min = 3.26).

Bagi faktor masalah di luar kawalan, secara amnya GPI bersetuju bahawa mereka menghadapi masalah dalam PdP Pendidikan Islam yang di luar kawalan mereka (min=3.13). Secara khusus, mereka bersetuju bahawa mereka menghadapi masalah dengan dasar KPM yang kerap berubah (min=3.36), bilangan murid yang terlalu ramai (min=3.27), kelengkapan sumber pembelajaran yang terhad (min=3.14), kekurangan masa untuk melaksanakan PdP dengan KBAT (min=3.19), dan tidak didedahkan dengan PBS (min=3.16). Mereka bersetuju bahawa mereka tidak menghadapi masalah dan mampu menghubungkan ilmu Sains dan Akidah (min=3.05) walaupun sebelum ini mereka bersetuju tidak memanfaatkan sains, geografi dan sejarah dalam pengajaran akidah. Walau bagaimanapun, guru sedikit bersetuju (min=2.66) dengan kenyataan bahawa mereka tidak mempunyai latihan dalam kaedah PdP yang mencukupi.

Bagi faktor masalah kelemahan pelajar, dari purata min = 2.93 dan purata peratus persetujuan 73.79%, dapat disimpulkan bahawa guru bersetuju murid mereka mempunyai masalah belum dapat membaca al-Quran dengan lancar (min=3.10, 86.2%) dan masih belum boleh membaca dalam Jawi (min=3.09, 82.9%). Peratus ini besar iaitu 86.2% atau hampir 318 orang

guru daripada 370 orang berpandangan demikian. Walau bagaimanapun, guru sedikit bersetuju tentang kenyataan bahawa pencapaian murid mereka dihalang oleh kelemahan dalam Jawi (min=2.60, 52.4%). Kelemahan begitu ramai pelajar sekolah menengah dalam membaca al-Quran dan jawi setelah diadakan j-QAF adalah membimbangkan. Kelemahan dalam kedua-dua perkara asas ini perlu diatasi sama ada masalah kaedah PdP, pedagogi, bahan buku tek atau pun kekurangan praktis sebab Jawi cuma diajar dan diguna dalam PI sahaja.

Bagi faktor masalah bacaan dan tulisan jawi, hasil analisis mendapati bahawa ramai guru bersetuju yang pelajar mereka lemah dalam membaca dan menulis Jawi (min=3.26). Majoriti bersetuju bahawa pelajar kurang membaca teks Jawi (min=3.26, 88.6%), sebaliknya sangat bersetuju bahawa pelajar mereka lebih gemar baca teks Rumi (min=3.52, 95.6%) dan menulis dalam Rumi (min=3.46, 94.6%). Berikutan masalah ini tidak hairanlah jika lebih separuh guru (63.2%) bersetuju supaya Jawi diajar dalam subjek Bahasa Melayu sebab ia seolah-olah menghalang murid untuk memahami Pendidikan Islam.

Hasil PKF menjelaskan bahawa penggunaan Jawi dalam Pendidikan Islam tidak menjejaskan pencapaian pelajar kerana kebanyakan sumber rujukan adalah dalam tulisan Rumi dan pelajar pula boleh memilih untuk menjawab soalan ujian sama ada dalam Jawi atau Rumi. Kerana itu pelajar sendiri tidak merasakan Jawi itu penting. Pada pendapat guru, Jawi perlu dikekalkan untuk memelihara identiti dan budaya Melayu tetapi perlu sediakan lebih banyak bahan bacaan Jawi. Guru berpendapat bahawa pelajar yang melalui j-QAF dapat menguasai Jawi dengan lebih baik daripada kumpulan yang tidak melalui J-QAF. Di Sabah, Kelas Aliran Agama menggunakan Jawi tetapi kelas-kelas lain menggunakan Rumi. Guru-guru juga bersetuju Jawi wajar diajar dalam mata pelajaran Bahasa Melayu.

Melalui dapatan, dapat dilihat bahawa GPI menghadapi cabaran PdP di luar kawalan mereka seperti perubahan dasar pendidikan yang kerap, bilangan murid yang terlalu ramai, kelengkapan sumber pembelajaran yang terhad, dan kekurangan masa untuk melaksanakan PdP dengan PAK-21. Mereka juga berhadapan dengan murid yang lemah literasi jawi dan al-Qur'an. Dapatan kajian ini mengukuhkan lagi dapatan kajian Bhasah et al. (2012), Nik Rosila (2007), serta Naquiah dan Jamaain (2016) yang menunjukkan bahawa tidak banyak perubahan dan penambahbaikan sukatan yang telah dilaksanakan sewaktu tempoh masa ini. GPI sekolah menengah juga menghadapi masalah dalam PdP Pendidikan Islam yang besar iaitu kelemahan bacaan al-Quran dan jawi yang membantutkan pengajaran sebab guru terpaksa mengulang semula pelajaran sekolah rendah. Perkara ini perlukan penyelidikan yang dalam sebab ia sudah berlarutan begitu lama. Puncanya harus diselidiki

supaya PdP lebih efisien dan tidak membebankan pelajar. Penyelidik berpendapat pelajar sekolah menghadapi masalah membaca al-Qur'an di sekolah rendah lagi kerana metodenya yang tidak kukuh dari sudut pedagogi, psikologi pembelajaran dan saintifik. Sebelum diajar tajwid, mereka hendaklah diajar membaca Bahasa al-Quran, iaitu Bahasa Arab walaupun tidak memahami maknanya. Jika ini dapat ditangani, masalah pelajar pasti boleh di atasi sebab mereka akan mempunyai lebih masa untuk tajwid dan belajar Bahasa Arab yang bermakna. Kelemahan pelajar dalam Jawi membuatkan kita berfikir semula tentang kaedah yang sesuai untuk mengajar pelajar supaya lancar dalam bacaan dan tulisan buku teks PI. Kita boleh belajar daripada sejarah. Pada masa zaman Munshi Abdullah, orang Melayu belajar mengaji al-Quran dahulu kemudian belajar Bahasa Melayu tulisan jawi. Jawi adalah tulisan pengantar, *lingua franca* untuk semua bidang ilmu dan perhubungan. Jawi diajar dalam pelajaran bahasa dan bukan agama. Tetapi kalau dilihat status semasa, Jawi hanya ditemui dalam Pendidikan Islam. Membataskannya kepada Pendidikan Islam amatlah membosankan pelajar sebab fokusnya hanya kepada agama, walhal jika diletak di tempat asalnya dalam pengajian Bahasa Melayu, ia akan lebih memberi semangat dengan karya cerita yang lebih menarik minat pembaca. Perkara ini perlulah dibincang dengan lebih serius. Jika tidak, lebih baiklah buku teks ditulis dalam rumi supaya lebih bermakna kepada kumpulan sasaran itu. Masalah yang dihadapi ini samalah dengan masalah dasar pengajaran dan pembelajaran Sains dan Matematik dalam Bahasa Inggeris (PPSMI). Soalannya adakah berkesan mengajar dalam wahana yang murid tidak tahu dan faham sama ada bahasa mahupun tulisan. Dalam konteks jawi ia ringan sedikit sebab bahasa pengantar masih boleh difahami bila dituturkan tetapi masalahnya ialah kesulitan membaca buku teks dalam tulisan yang tidak difahami. Perkara yang sepunya untuk menguasai al-Qur'an dan jawi adalah sistem abjad, vowel dan ejaan Bahasa Arab. Jika pelajar mahir dalam perkara ini di sekolah rendah, tentu masalah ini dapat diatasi. Justeru Kementerian Pendidikan wajib meneliti susunan pelajaran, bahan dan kaedah pengajaran al-Qur'an dan jawi di sekolah rendah dari sudut pedagogi dan psikologi pembelajaran.

KESIMPULAN

Kajian ini telah meninjau perspektif 370 guru Pendidikan Islam (PI) sekolah menengah terhadap pelaksanaan dan perubahan kurikulum PI dan kesediaannya menghadapi PAK-21 dalam aspek bahan sumber pembelajaran, kaedah pengajaran dan pembelajaran, pentaksiran, sukatan pelajaran, dan masalah dan cabaran. Dapatan menunjukkan bahawa

secara keseluruhannya, guru-guru PI masih berada dalam paradigma lama dalam semua komponen, khususnya kebergantungan kepada bahan tradisional seperti buku teks dan papan tulis, mengamalkan kaedah pengajaran yang berpusatkan guru, kurang kompeten dalam pembinaan soalan Kemahiran Berfikir Aras Tinggi (KBAT) dan kurang kompeten dalam pelaksanaan Pentaksiran Berasaskan Sekolah (PBS), sukatan pelajaran yang membebankan kerana terlalu banyak topik dan kurang kesesuaian topik dengan PAK-21, serta perubahan kerap dasar pendidikan yang menyebabkan masalah penguasaan murid. Kesimpulannya, tinjauan yang dilakukan telah merungkai pelbagai masalah dan cabaran yang dihadapi oleh guru-guru PI dalam menghadapi PAK-21. Kajian ini membawa implikasi bahawa masalah-masalah dalam subjek PI ini perlu diteliti dengan lebih serius oleh Unit Pendidikan Islam, Bahagian Perkembangan Kurikulum, Kementerian Pendidikan Malaysia dengan kerjasama semua guru PI dan perlunya penambahbaikan asas kurikulum dan pedagogi supaya ianya lebih sesuai dengan PAK-21.

PENGHARGAAN

Penyelidik ingin mengucapkan jutaan terima kasih kepada Ketua Pengarah, Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM) atas geran penyelidikan bagi membiayai kajian ini.

RUJUKAN

- Bhasah, A.B.; M. Nafiruddin, M.S.; Abdul Jadid, S.; Safaruddin, U.; Azlan, D., M. Yusof, W. & Mahyuddin, A.B. 2012. Persepsi pelajar terhadap keberkesanan program JQAF dalam kalangan pelajar tingkatan 1- satu kajian kes. <http://www.fp.utm.my/ePusatSumber/listseminar/medc2012/pdf/85.pdf>. Diakses pada 12 Jun 2014.
- Blundell, C. N. 2021. Teacher use of digital technologies for school-based assessment: a scoping review. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 28(3), 279-300.
- Carnoy, M. 1999. *Globalization and Education Reform: what planners need to know*. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning.
- Curriculum Development Centre. 1989. *The Integrated Curriculum for Secondary Schools*. Kuala Lumpur: Ministry of Education. Malaysia.
- Darling Hammond, L. & McCloskey, L. 2008. Assessment for Learning around the World: What would it mean to be "Internationally Competitive?" *Phi Delta Kappan* 99:4, 263-272.
- Hasmadi, H. and Artika Rasul, S. 2019. Tahap kesediaan guru Pendidikan Islam dalam pentaksiran Dokumen Standard Kurikulum dan Pentaksiran Sekolah Rendah. Dalam: *eProsiding: Cabaran Pengajian Islam Dalam Era Revolusi Industri 4.0* (SePIA 1.0),

- 25-26 September 2019, Kolej Universiti Islam Pahang Sultan Ahmad Shah (KUIPSAS), Pahang, hal. 415-424.
- Kamarul, A.J. & Noorizah, S. 2013. Pendekatan Pengajaran dan Pembelajaran Berpusatkan Pelajar dalam Kauppinen, I. 2014. Different meanings of 'knowledge as commodity' in the context of higher education. *Critical Sociology*, 40(3), 393-409.
- Kecemerlangan Guru Cemerlang Pendidikan Islam dan Guru di Sekolah Menengah: Satu Kajian Kes in *3rd International Conference on Islamic Education 013 [ICIED2013]* at EPF Institute, Kajang, Selangor, Malaysia on 6th - 7th April 2013, hal. 773-783.
- Maimun A.L., Wan Nurul Syuhada' W H, Mohd Isa H. 2017. Tahap Pengetahuan dan Kesiediaan Guru Pendidikan Islam Sekolah Menengah di Selangor Terhadap Penggunaan Multimedia Dalam Pengajaran Pendidikan Islam. *ASEAN Comparative Education Research Journal On Islam And Civilization*. 1: 1.
- Mohd Kaziman, A.W. 2016. Enhancing critical thinking skills, self-confidence and meaningful learning experience in Islamic education using the hikmah pedagogy of philosophical inquiry. Unpublished Master of Education Directed Research Project Paper. IIUM, Gombak, Malaysia
- Naquiah Nahar & Jimaain Safar. 2016. Pengajaran Jawi Berkesan Dalam Usaha Memartabatkan Warisan Budaya Bangsa. Proceedings of the International Conference on Education towards Global Peace 30 November – 01 December 2016, Kulliyah of Education, International Islamic University Malaysia.
- Nik Rosila, N. Y. 2007. Penguasaan Jawi dan Hubungannya dengan Minat dan Pencapaian Pelajar dalam Pendidikan Islam. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan* 22: 161–172.
- Norhasaniah, A. 2015. School-Based Assessment Practices in Primary Islamic Education: A Case Study. Tesis Sarjana Pendidikan. Universiti Islam Antarabangsa Malaysia.
- Norhaslina A. 2013. Pemahaman, Amalan dan Permasalahan Guru Pendidikan Islam dalam Pelaksanaan Pentaksiran Berasaskan Sekolah (PBS) dalam Kurikulum Baru Sekolah Menengah (KBSM). Tesis Sarjana Pendidikan, Universiti Teknologi Malaysia.
- Pusat Perkembangan Kurikulum. 1991. *Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah*. Kuala Lumpur: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Rosnani, H. 1994, 27 April. Tidak perlu wajibkan murid belajar jawi. *Berita Harian*.
- Rosnani, H. 2011. *Educational Dualism in Malaysia* 2d Ed. Reprint. Kuala Lumpur: The Other Press.
- Rosnani, H., Mohd Sahari, N., Nik Ahmad Hisham, I., Ainol Madziah, Z., Rosemaliza, M.K., Joharry, O., Zainurin, A.R. & Mohd Burhan, I. 2013. Laporan Kajian Pentaksiran Berasaskan Sekolah (PBS) di Sekolah Rendah dan Menengah Terpilih. Dibentang dalam Mesyuarat Kluster Pendidikan Majlis Profesor Negara pada 13 Disember 2013. K. Lumpur: Institut Pendidikan, Universiti Islam Antarabangsa Malaysia.
- Rosnani H. 2014. Transformative Islamic Education through a Transformative Pedagogy in Malaysia. In Charlene Tan (Ed.). *Reforms in Islamic Education: International Perspectives*. London: Bloomsbury.
- Rosnani, H. 2018. The Islamic Studies education curriculum of Malaysian national schools: a Study of its Philosophy and Content. In Mukhlis Abu Bakar, *Rethinking Madrasah Education in a Globalised World*. NY: Routledge. pp. 174-191
- Rosnani, H. 2020. *Pedagogi Hikmah bagi Kemahiran Insaniah 5K: Panduan untuk Pendidik* (Cetakan Kedua. Kuala Lumpur: Pusat Pengajaran Kemahiran Berfikir (CTT), Kull Pendidikan, UIAM.
- Rosnani, H. 2021. (Ed.) *Memugar Semula Tradisi Intelektual di Alam Melayu*. Kuala Lumpur: IIUM Press.
- Rosnani, H. & Hendon, A. 2020. Developing High-Order Thinking in Primary School Students through Qur'anic Stories and the *Hikmah* Pedagogy of Philosophical Inquiry, *IIUM Journal of Educational Studies*. 8 (1): 89-111.
- Rosnani, H., Suhailah, H. & Juhasni, A.J. 2014. The Hikmah (Wisdom) Program: A Philosophical Inquiry for the teaching of Islamic Education in Malaysia. In Buang, S. & Phyllis, G.L.C. *Muslim Education in the 21st Century*. London: Routledge. pp. 125-141.
- Stehr, N. 2020. Knowledge as a Public Good and Knowledge as a Commodity. *Epistemology & Philosophy of Science*, 57(4), 40-51.
- Tapscott, D. 1999. Educating the Net Generation. *Educational Leadership*. Feb 1999. 56:5, 6-11. Dalam Rosnani, H. 2019. *Towards an Islamic Curriculum: Principles and Issues*. Kuala Lumpur: IIUM Press.

Rosnani Hashim
Kulliyah Pendidikan
Universiti Islam Antarabangsa Malaysia
Emel: rhashimmy@yahoo.com

Muhammad Zahiri Awang Mat
Fakulti Pendidikan
Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan
Brunei
Emel: zahirimat@gmail.com

Adnan A Rashid
Kulliyah Pendidikan
Universiti Islam Antarabangsa Malaysia

Emel: adnan@iium.edu.my

Ainol Madziah Zubairi
Kulliyah Pendidikan
Universiti Islam Antarabangsa Malaysia
Emel: ainol@iium.edu.my

Mohd Farid Mohd Shahrin
Institut Kemajuan Islam Malaysia
Emel: farid@ikim.gov.my

*Pengarang untuk surat-menyurat, emel: rhashimmy@yahoo.com